

Reformer för återhämtning

Bakgrund

Enligt Europeiska rådets beslut vid toppmötet i juli ska varje medlemsland lämna in en återhämtningsplan för att få ta del av medel från EU:s återhämtningsfond Next Generation EU. Denna plan ska vara förenlig med de landspecifika rekommendationerna i den europeiska planeringsterminen och bidra till grön och digital omställning. Planen ska också "främja tillväxt och sysselsättning".

De nationella återhämtningsplanerna ska godkännas av Rådet, efter analys av Kommissionen om huruvida relevanta delmål och mål har uppnåtts på ett tillfredsställande sätt. I detta arbete tillfrågas också den ekonomiska och finansiella kommittén. Någon mer konkret information om mål och hur dessa viktas finns dock inte i beslutet.

Svenskt Näringsliv har valt att dela in våra förslag till vad som bör ingå i den svenska återhämtningsfonden i tre delar. Den första delen går igenom de landspecifika rekommendationerna för att se vilka områden som passar att använda EU-medel till. Den andra delen lyfter fram de förslag som vi tidigare presenterat i *Återstarta Sverige-projektet* och som kan kopplas till de landspecifika rekommendationerna och den tredje är kopplad till de riktlinjer som angavs vid EU-rådet i juli i år.

Rådets betoning av den övergripande inriktningen på insatser i samband med återhämtningen är helt i linje med de inspel Svenskt Näringsliv har gjort under våren 2020, där vi tidigt ställde krav på att EU:s återhämtning måste vara digital och grön.

Svensk Näringsliv vill betona Kommissionens slutsats att "privata investeringar måste främjas, och att detta förutsätter reformer". Vi går in i återhämtningsfasen med företag med svagare balansräkningar och högre arbetslöshet men samtidigt en än snabbare strukturomvandling eftersom krisen påverkar värdekedjor och hushållens konsumtionsmönster.

Tydliga kriterier och uppföljning mycket viktigt

Vad gäller användningen av medel ur fonden betonar därför Svenskt Näringsliv att regeringen tydligt måste driva på för att:

- fokus på Europas långsiktiga konkurrenskraft och hållbara tillväxt
- medlen används på långsiktiga investeringar, inte kortsiktig konsumtion
- medlen inte används till snedvridande subventioner eller stöd till offentlig verksamhet
- medlen inte snedvrider konkurrensen mellan privata företag
- medlen inte används till gynnande av enbart det egna landets företag
- regelverket inte ökar företagens byråkrati

För att säkerställa att fonden verkligen bidrar till omställning och långsiktig stärkt konkurrenskraft är det av största vikt att EU-kommissionen och rådet definierar tydliga

kriterier för tilldelning av medel. Mätbara mål för respektive kriterier behöver formuleras och via en offentligt tillgänglig "scoreboard" kontinuerligt utvärdera olika åtgärder. Härigenom:

- säkras ett effektivt utnyttjande av resurserna,
- skapas förutsättningar för en utveckling av best practice,
- påskyndas den gröna och digitala omställningen,
- minskar risken för suboptimering av nationella åtgärder,
- kan den europeiska konkurrenskraften stärkas,
- skapas ett bättre underlag för framtida policyutveckling inom EU och dess medlemsstater.

De svenska landspecifika rekommendationerna

I Rådets rekommendationer till Sverige i landrapporten 2020 (februari 2020) samt i rekommendationerna 2020 (maj 2020) lyfts huvudsakligen följande strukturella problemområden/åtgärdsbehov fram:

- Bostadsmarknadens bristande funktion och rörlighet.
- Hög skuldsättning i hushållssektorn.
- Integrationen på arbetsmarknaden.
- Penningtvättsproblematik i banksektorn.
- Trots arbetslöshet en stor brist på arbetskraft. Behovet att stödja utbildning och färdighetsutveckling.
- Behovet att öka och främja innovation.
- Utbildningsresultaten har överlag förbättrats, men skillnaderna i utbildningsnivå mellan olika sociala grupper är stora och växande. Skillnaderna i resultat mellan inrikes födda elever och elever med invandrarbakgrund har ökat markant.
- Trots det gynnsamma företagsklimatet har produktivitetstillväxten avstannat på senare tid och förväntas förbli låg på kort sikt. Produktivitetstillväxten på längre sikt kommer att bero på framgångarna med omvandlingen av produktionsbasen och nya innovationer på området informations- och kommunikationstjänster samt de strategiska värdekedjorna.

Det är flera av de landspecifika rekommendationerna som endast har en svagare direkt koppling till grön omställning och digitalisering och därmed kriterierna för medel ur EU:s återhämtningsfond. Detta gäller rekommendationerna avseende skuldsättning, bostadsmarknaden, integrationen på arbetsmarknaden samt penningtvättsproblematiken i banksektorn. Speciellt frågorna om integration, utbildningssystemet och bostadsmarknadens funktion är oerhört viktiga för den långsiktiga tillväxten, men måste huvudsakligen hanteras utanför EU:s återhämtningsprogram.

Som en summering av sina rekommendationer för en återstart efter Coronakrisen skriver Kommissionen att Sverige bör tidigarelägga mogna offentliga investeringsprojekt och främja privata investeringar för att stödja den ekonomiska återhämtningen. Detta kräver reformer.

EU betonar vidare att Sverige bör inrikta investeringarna på den gröna och digitala omställningen, särskilt ren och effektiv produktion och användning av energi, satsningar på högteknologiska och innovativa branscher, 5G-nät och hållbara transporter. Att upprätthålla en hög andel offentliga utgifter inom forskningsområdet är ett nödvändigt villkor för att förbättra produktiviteten.

Återstarta Sverige

I Svenskt Näringslivs juniprogram "Återstarta Sverige" och i rapporten "Efter pandemin – så säkrar vi framtida välbefinnande och en hållbar tillväxt" finns en rad förslag på nödvändiga reformer. I detta dokument finns förslag med svagare koppling till EU:s återhämtningsfond inte med.

En starkare koppling till återhämtningsfonden finns för rekommendationerna i det landspecifika programmet vad avser utbildningsväsendet, arbetskraftsbristen, behovet av ökad innovation samt reformer för en framgångsrik strukturomvandling och nya innovationer på området informations- och kommunikationstjänster.

Svenskt Näringsliv vill understryka, liksom Kommissionen, att investeringar är avgörande för att nå målen om omställning, digitalisering, jobb och tillväxt. Den kraftiga nedgång i investeringarna – och då främst i näringslivets investeringar – som skett under Coronakrisen är därför starkt oroande.

Det är i företagen som grunden läggs för en framgångsrik omställning och nya jobb. Offentliga investeringar och bra regelverk som främjar innovation är förutsättningar för att skapa grundläggande goda förhållanden för företagandet, men en framgångsrik omställning bygger på privat företagande. Endast genom investeringar i näringslivet kan målen om grön omställning, digitalisering och konkurrenskraft nås. Återhämtningsplanen måste fokusera på åtgärder för att öka möjligheterna till företagande, och för att öka företagets investeringar samt deras möjligheter att anställa.

Åtgärder i enlighet med EU: s kriterier

Nedan presenteras ett antal åtgärder och reformer som bör inkluderas i återhämtningsplanen (dvs där EU-medel i enlighet med kriterierna kan erhållas). Inledningsvis summeras mer generella åtgärder för att öka företagets möjligheter att investera. Därefter presenteras förslag som är mer direkt inriktade mot grön omställning respektive digitalisering.

Övergripande åtgärder för att öka investeringarna och omställningen

Krisen har medfört att företagets resurser för investeringar och jobbskapande minskat kraftigt p.g.a. lägre omsättning och stora förluster. Återhämtningsplanen behöver därför innehålla åtgärder som ökar företagets möjligheter att investera. Detta är en förutsättning för en framgångsrik grön omställning och digitalisering. Dit hör bland annat:

- Möjligheter att kvitta årets förluster mot tidigare vinster.
- Ökade avskrivningsmöjligheter för investeringar.
- Tredubbla anslaget till industrilivet.
- Underlätta kapitalförsörjningen vid ägarskiften. Framför allt den s.k. beloppsspärren i avdragsbegränsningsreglerna behöver tas bort. En kraftig strukturomvandling eller stora investeringssatsningar i enskilda företag innebär i många fall även ägarskiften. Dagens regelverk riskerar därmed att försena och försvåra en omställning.
- Inför ett återstartslån via företagsakuten med högre statsgaranti.

Forskning och utveckling

Forskning och utveckling är en helt nödvändig förutsättning för investeringar och konkurrenskraft. Det är givetvis också en förutsättning för en grön omställning och en ökad digitalisering. Näringslivets FoU-investeringar har fallit kraftigt i krisens spår. För att öka dessa behövs:

- Förstärkt FoU-avdrag.
- En justering av expertskatten så att utländsk kompetens kan lockas till Sverige. Kompetenskraven bör ses över, gränserna sänkas och tidsperioden förlängas.
- Öka den statliga medfinansieringen vid nya FoU samverkansprogram.

Kompetent arbetskraft

Ett grundläggande problem för många företag, även inom nya innovativa och högteknologiska sektorer är bristen på kompetent arbetskraft. Detta riskerar att starkt begränsa omställningspotentialen. Samtidigt är arbetslösheten hög och antalet arbetade timmar har fallit kraftigt. Viktiga åtgärder rörande kompetensförsörjning är:

- Säkerställ tillgång och tillgänglighet till efterfrågestyrd yrkesutbildning för vuxna. Säkerställ även framtida STEM-kompetens (science, technology, engineering, mathematic) med en nationell långsiktig strategi.
- Korta vägen till jobb med validering och träffsäkra kompletterande utbildningsinsatser.
- Öka tillgången och tillgängligheten till distansutbildning och fjärrundervisning via digitala lärcentra. Säkerställ också efterfrågade specialistutbildningar inom digital kompetens, immaterialrätt och cybersäkerhet.
- Stärk det livslånga lärandet genom relevanta ekonomiska stimulanser till företagen.
- Säkerställ ett väl fungerande system för rekrytering av internationell kompetens och stoppa kompetensutvisningarna
- Fokusera arbetsmarknadsutbildningarna mot områden företagen efterfrågar och därmed underlättar omställningen av ekonomi. Låt yrkeshögskolan stå modell för arbetsmarknadsutbildning med sitt nära samarbete med arbetslivet och utgångspunkt i behov.

Offentliga investeringar

Svenskt Näringsliv delar synen att omfattande offentliga investeringar bör genomföras. Dessa måste ha fokus på områden som ökar ekonomins produktivitet och näringslivets konkurrenskraft, och underlätta den pågående snabba gröna och digitala strukturomvandlingen i ekonomin (se även nedan).

Grön omställning – infrastruktur och elförsörjning

Samhällsekonomiskt lönsamma infrastrukturinvesteringar i vägar och järnvägar bör tidigareläggas. Inte minst bör elektrifieringen av vägnätet påskyndas.

Svenskt Näringsliv föreslår att industriklivet skulle tredubblas för att på så sätt ytterligare stimulera industrins omställning till fossilfrihet. Industriklivet är ett statligt stöd som stöttar industrins omställning till nollutsläpp genom tekniksprång. Genom att tredubbla anslaget så att det totalt omfattar 1,8 miljarder kr om året så stimuleras hållbar teknikutveckling samtidigt som nya arbetstillfällen kan skapas.

Vidare krävs det nu att vi lägger grunden för den elektrifieringsresa som Sverige är på väg in i. Denna resa innebär en kraftig ökning i elanvändningen och ökad mängd väderberoende produktion i vårt elnät. Dagens elnät har redan idag utmaningar att tillgodose tillräcklig kapacitet i extrema situationer vilket vi sett prov på under sommaren i södra Sverige. Ska omställningen bli grön så krävs det att tillgången på fossilfri el säkerställs i hela Sverige. För att den gröna omställningen ska bli verklighet så krävs det därför åtgärder som säkerställer en trygg leveranssäkerhet även framöver. Elnätet har en fundamental roll i att återhämtningen ska bli framgångsrik och därför måste också kraft läggas på att finansiera smart och hållbar utveckling av vårt elnät. Kraft måste läggas på att säkra finansiering från EU för investeringar i smarta framtidslösningar.

Skiftet från mycket stabil basproduktion till mer flexibel/väderberoende produktion innebär att de fundamentala funktioner som upprätthåller ett stabilt kraftsystem och därmed leveranssystem, systemtjänster, inte längre tillhandahålls av basproduktionen så som tidigare varit fallet. Systemoperatören behöver säkerställa att det finns andra leverantörer av dessa funktioner/tjänster. Exempel på denna typ av tjänster är frekvensreglering, spänningsreglering, olika typer av reserver och, i takt med dess ökande betydelse, även svängmassa. En trygg leveranssäkerhet bygger på att det finns tillräcklig kapacitet inom de olika nätområdena men även mellan exempelvis prisområden.

Digitalisering – digital infrastruktur och enklare upphandling av digitala system

För att återstarta ekonomin efter pandemin är det centralt med en visionär politik som stärker utökad användning av data och AI. Sverige måste prioritera ökad digitalisering och ytterligare bygga ut den digitala infrastrukturen. Sverige behöver:

- Bygga ut de snabba bredbanden i hela landet
- Stärkt 5G-kapacitet och utveckling
- Efterfråga, upphandla och använda mer digital teknik
- Skapa öppna plattformar för frivillig delning av data
- Stimulera och stärka företagens digitalisering genom innovationshubbar och AI projekt
- Införa experimentklausuler och reglerade "sandlådor" för att främja innovation

Sverige måste påskynda och fokusera satsningar på digital infrastruktur genom att stimulera bredbandsutbyggnaden och möjliggöra 5G-tekniken. Medlen för bredbandsutbyggnad bör minst femdubblas de närmaste tre åren.

Sverige behöver skapa en nationell IT-infrastruktur för välfärdssektorn. Detta säkerställer dels att digitaliseringens vinster kan tas tillvara i dessa samhällssektorer, dels att effektiviteten kan öka vilket minskar trycket på de offentliga finanserna. Ett särskilt statsbidrag ska kunna utgå till de kommuner och regioner som genomför investeringar i digitala lösningar utifrån statens nationella riktlinjer. Vidare bör offentlig upphandling av digitala system och nya digitala lösningar tidigareläggas och byråkratin kring upphandlingen förenklas så att fler företag kan delta.

Användningen av data och AI skulle förenklas om det skapas öppna plattformar där data kan delas av olika aktörer och sedan användas av andra. För att snabbt komma vidare bör Sverige samverka med andra EU-länder och utgå från och dra lärdom av existerande delningsplattformar som till exempel x-Road i Finland och Estland.

Regeringen behöver säkerställa att grunddata inom offentlig sektor fullt ut tillgängliggörs i enlighet med öppna data-direktivet.

Sverige bör kraftsamla sitt arbete med stödjande verksamhet till näringslivet genom innovationshubbar och kunskapsdelande AI projekt, t.ex. AI of Sweden.